

RIZSÁNYI ATTILA

Zsemle és... (líra)

Nagy Csilla (szerk.): Zsemle 2. Az Irodalmi Szemle líraantológiája. Madách Egyesület, Pozsony, 2018.

Az *Irodalmi Szemle* online változata jóformán folyamatos zsemlézetésre invitál, de most aztán úgy igazán belakmározhatunk. Már másodszorra. A prózás ízesítés kedvelőinek már előbb megnyitott a pékség, három év várakozás után azonban a lírafalók gyomra is megnyugodhat: buci lett a morzsákból. Éhezésre semmi ok: már dagasztják a következőket is a látványpékség másik traktusában.

Mert továbbra is születnek szövegek a jól bevált, majdhogynem kultikus-sá átlényegülő *Irodalom és...* kezdetű címekre, amelyeknek a második felét az éppen sorra kerített szerző határozza meg. A szójátékkal derivált című rovat a www.irodalmiszemle.sk sajtója, a tárgyalt kötet adja meg tehát a lehetőséget arra, hogy (a print változattól függetlenül, de mégis) *hagyományos* nyomdafestéket lásson. Gyakorlatilag ilyen egyszerű ennek az antológiának a koncepciója, mégis kuriózumként hat. Ellentétben ugyanis az elterjedtebb gyakorlattal, amikor is a nyomtatott folyóiratok – késleltetéssel, azonos időben, akárhogy – online felületükön is elérhetővé teszik a tartalmukat, itt fordított irányú a *másodközlés*, és még csak nem is egyszerűen lapszámokba érkeznek le a *felhőből* a szövegek, hanem könyvborítók közé. Az antológia összeállításának folyamata tehát hosszúra nyúlik, és talán kevésbé tudatosul a kötet-összegereblyező mozzanat akkor, amikor a szerkesztők kérik fel az alkotókat. A szövegek mindenesetre az *újjászületés* által egészen más kontextusba kerülnek, kezdve onnan, hogy az online publikálás négy részben történik, és ha az olvasó úgy, darabonként vette magához a zsemléket, talán kevésbé tudott, bírt, akart figyelni arra, ami a kötetben már abszolút szembetű-

nő, például arra, hogy mennyiben és miképpen szerveződnek ciklussá az egyes szerzők szövegnyegesei, vagy hogy a minimális kötöttségek mellett, illetve annak ellenére mutat-e szabályosságokat, tendenciákat a korpusz egy egészként. A 2015-ös, azonos alapból kinőtt, de *prózaantológia* a szövegek egymásra hatásának tükrében három fő csoportba szervezte azokat, ezzel még tovább erősítve a könyvszerkesztés hatását, a mostani verstar azonban e tekintetben nem utóbefolyásol. „A kötetben tizenhat szerző négyelemű versciklusa szerepel, a kiadás alapját pedig az online szövegváltozatok jelentik. A korpusz az akkori főszerkesztő, Szalay Zoltán felkérései, ízlése és érdeklődése szerint alakul, ám a témakörökről (az *Irodalom és... hívószó* üres helyének kitöltéséről) minden esetben a felkért alkotók döntöttek. A ciklusok hozzávetőleges időrendben követik egymást, ezáltal reményeink szerint képet adva arról, hogy az eredeti kontextusban miként léptek dialógusba egymással a szomszédos verscsoportok” (7). A szerkesztői előszó tükrében még inkább előtérbe kerül az a dilemma, amely áthatja az olvasást. Nevezetesen az, hogy vajon miként olvad egymásba a tudatosság és az intuíció a szövegalkotási folyamatban, azaz a felkért alkotók miként idomultak a rovatkoncepcióba, illetve a címelőtag miként befolyásolta az alkotói folyamatot.

Azáltal, hogy az antológia nem vet ki újabb szerkesztési béklyókat, hanem csak a rovatváz tükrét adja, a befogadó értelmezői-szervezői szerepe fokozódik: ha játékosságra invitálja önmagát, akkor akár más sorrendben is összegyűrhatja a versekből vagy ciklusokból a saját zsemléjét. Viszont ha lineárisan olvassa is, találkozási és csomópontokat, összekötő szálakat, újra-újra előtérbe sodródó motívumokat, meglátásokat, mozzanatokat talál. Egyrészt nem kell ezen meglepődnie, hiszen generációs jelleggel is bír az antológia: szerzői főként a nyolcvanas, néhány esetben a hetvenes vagy a kilencvenes évek szülöttei. Másrészt meg igen, hiszen meglehetősen integráló a *Zsemlé*-rovat, ezáltal a kötet is, nincs tekintettel az államhatárookra és a szerzők állampolgárságára (ott vannak köztük a vajdaságiak is), és tevékenységük vagy alkotói hozzáállásuk sem feltétlenül mutat szoros rokonságot. Ahogy antológián belül is komoly eltéréseket találni már csak formai szempontból is (itt említtem meg, szinte margón, de talán inkább mégsem egészen ott, hogy a két *Zsem-*

le-kötet összes szerzője közül csak Terék Anna merészkedett egy szónál többel – például opera, fal, lámpafólia, koordináták – megtoldani a félig kötött címet: *Irodalom és egy tüzes gombostű a fejben*). Ahogy a próza-kötetben az esszészerűtől a vidám, könnyed hangvételű prózán át egészen a drámába hajlóig alakult a spektrum, úgy itt is feltűnnek a műfaji, stílus- és terjedelembeli, ciklusértelmezési meg egyéb eltérések. Mint egy irodalmi kísérlet: milyen lírai reakciókat vált ki, ha az összeválogatott szerzőket szinte azonos feltételeknek tesszük ki, úgy mégis, hogy folytonosságot képez az egész, és nyilván az első, 2015-ös *zsemle* alkotója előtt kevesebb *példaanyag* volt, mint a későbbiek előtt, bezárólag a 2016-os, időrendben utolsóként még besoroltakkal. Ennek a kísérletnek pedig egy úgymond *tárgyilag*os eredménye született, méghozzá *könyvtárgy* formájában, amelyet aztán különböző módokon elemezhetünk, értelmezhetünk.

Észrevehetjük, hogy Tóth Kinga például úgy képezi meg a ciklust, hogy ahhoz fal- és feliratokat választ, Korpa Tamás pedig helyszíneket meg koordinátákat (spoiler: a végén a szöveg válik alcímmé, s a koordináta szöveggé), Terék Anna pedig mintha egy folytatásos hosszúverset közölné négy zsemleként. Vagy szembetűnhet, hogy Nagy Hajnal Csilla negyedik zsemléjéből, az előzőkkel ellentétben, hiányzik a központozás, az meg különösképp, hogy Orcsik Roland meg Weiner Sennyey Tibor is a versformák abszolút különbözőségeit járják be a ciklus alatt, a prózaverstől egészen a végletekig redukált variánsokig, vagy hogy Ughy Szabina a harmadik darabnál képszubsztituenset helyezett verspozícióba. Míg egy egészen másfajta megközelítésből mindennek akár eltörpülhet a jelentősége, és inkább a költői világok vagy megszólalások vagy motívumok rokoníthatósága válhat izgalmassá. Fel-feltűnő jelenség például az idő és a tér viszonyrendszerének problematikája. Terék Annánál – „Maga tudja, hol késik, / vagy hogy mibe akadt bele a nyár” (61); „várak, / hagyom az időt nyúlni, / és itt állok én is a tű fokán” (81), Nagy Hajnal Csillánál – „akár hiszünk az idő létezésében akár / nem. // (egyébként nem)” (109); „összetévesztem az időt valami egészen mással” (94), Izsó Zitánál – „az ikrek egymáshoz / igazított órái / olyan csodálatos / összhangban forognak, / mint egy tengerparti kikötő / felé tartó bicikli két kereke” (122), Juhász

Tibornál – „a lyukak alján először halványan, / de egyre határozottabban láthatóvá válik / az ő lakása, és tudom, már csak hetek kérdése, / hogy, ha a tizenévesek nem is, / de a nyomorúság átférjen rajtuk” (192) stb. Megbújnak a szemlék között a félelem alakváltozatai, tetten érhetjük az idegenség lírai megnyilvánulásait, a személyes kapcsolatok pozitív vagy negatív traumáinak lenyomatait, vagy a szűkebb és tágabb környezet poézisbe olvadását. Ha pedig hirtelen ismét módosítunk a *kísérlet eredményének* vizsgálati módszerén, a szépirodalomba csak kölcsönhívott műfajok domborulhatnak ki, vagy megint más lencse alatt nézve a helyi jellemzők (például ha vajdaságiak, akkor tenger!), vagy éppen a költői hagyatékok nyomai (mottókként, ajánlásokként vagy intertextuálisan). És persze továbbléphetünk az antológia keretein, egy tágabb kontextusba helyezve a korpuszt, ehhez pedig akár még (mintha) szándékosan kitaposott (pszeudo)nyomvonalakat is találnánk: hogy ismét konkrétumokat is szemezgessek a záporozó lehetőségek tárházából, ilyen Izsó Zita *Vendégség* című második zsemléjének azonos című testvérszövege, vagy éppen Nagy Hajnal Csilla akár kifelé mutatóként is értelmezhető utalása: „A hatvankettedik oldalon / a félmosoly, és az / összes többi oldalon / minden más is / te vagy” (93).

A *Zsemlé 2.* kódnevű kísérlet sajátja, hogy a kötet formálódás idejére már egy néhány éves távlati nézőpontot is ad: a *hozzávalóként* meghatározott költők már akár maguk mögött is hagyhatták az itt képviselt líranyelvet, változások következhetnek be a kötet előttiség-utánisági viszonyrendszerében, esetleg egy kiterjedőbb spektrumú elemzés még azt is megállapíthatja, hogy az *Irodalom és...* címkezetű ciklusuk sziget-e vagy jól beolvadó színfolt az életművükben. A kísérlet szempontjából azonban talán érdekesebb, hogy az olvasó elé kerülő *zsemlékönyvtárgy* egy viszonylag rövid időszak költői termését foglalja össze, ám mégsem előre megkötött minőségi, műfaji, tematikus vagy egyéb specifikumok szerint. Avagy válaszlehetőség lehet ez arra is, miként alkotott adott periódusban tizenhat, viszonylag szabadon választott költő, és ezek a produktumok milyen kölcsönhatásba lépnek egymással. A kísérlet fogalmával kacérkodva talán fennköltebb lenne mondjuk egy krisztályhoz hasonlítani a kötetet, amely ugyan tömör egység, mégis mindig

más és más képet mutat, ahogy a kezünkben forgatjuk – de valójában egy zsemléről is elmondható hasonló. Az pedig a kötethez már csak át-tételes kapcsolódó tény, hogy mivel a zsemléelőállítás még nem ért véget, így akár ennek a szövegcsoporthoz az értelmezésére is deformáló erővel hathat az utólag létrejövő tartalom.

Számunk szerzői

- BAKOS Petra** (1979) genderkutató, doktorjelölt
- DARIDA Veronika** (1978) esztéta, dramaturg
- DALE SCOTT, Peter** (1929) költő, egyetemi tanár
- FEKETE I. Alfonz** (1986) prózaíró, kritikus
- JÓDAL Kálmán** (1964) prózaíró, műfordító
- KARÁCSONYI Zsolt** (1977) költő, műfordító, szerkesztő
- KRSTIĆ, Boško** (1947) prózaíró, esszéista
- LADÁNYI István** (1963) költő, irodalomtörténész, műfordító
- LADIK Katalin** (1942) költő, performer
- LAK Róbert** (1994) képzőművész
- LANTOS Csenge** (1994) képzőművész, művészeti menedzser
- LENKES László** (1979) műfordító
- LOSONCZ Márk** (1987) filozófus
- MICIĆ, Milan** (1961) prózaíró, történész
- MOHÁCSI Balázs** (1990) költő, kritikus, műfordító
- MUNJIN Andrea** (1990) tanár, képzőművész
- NAGY József** (1957) táncos, koreográfus
- NAGY Kornélia** (1995) tervezőgrafikus
- ORCSIK Roland** (1975) költő, műfordító, szerkesztő, egyetemi tanár
- RADICS Viktória** (1960) műfordító, esszéista
- RIZSÁNYI Attila** (1993) újságíró, műfordító
- RUDAŠ Jutka** (1969) irodalomtörténész, egyetemi tanár

SAGMEISTER Laura (1969) képzőművész

SZÉKELY Örs (1992) költő, műfordító

THOMKA Beáta (1949) irodalomtörténész, egyetemi tanár

ÚJHÁZI Adrienn (1995) képzőművész

VÁRADY Tibor (1939) jogtudós, jogász, prózaíró

VARGA Valentin (1990) képzőművész

A szám megjelenését a Szerb Köztársaság Művelődési és Tájékoztatási Minisztériuma, a Tartományi Művelődésügyi, Tömegtájékoztatási és Vallási Közösségi Titkárság, a Magyar Nemzeti Tanács, Újvidék Város Önkormányzata, a Bethlen Gábor Alap, valamint a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

A jelen folyóiratban szereplő tartalmak nem feltétlenül tükrözik a kiadványt támogató Újvidék Város Önkormányzatának hivatalos álláspontját.

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. – 2020. július.
Kiadja a Forum Könyvkiadó Intézet. Igazgató: Virág Gábor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/457-216; a Híd honlapja: www.hid.rs; e-mail: hid@forumliber.rs – A Szerb Köztársaság Tudományügyi és Technológiai Minisztériuma által tudományosnak (M53) minősített folyóirat. – Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető az Izdavački zavod Forum 840-905668-94-es számlára (broj modela 97, poziv na broj [odobrenje] 16-80250-742131-00-04-820); előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj belföldön 1400 dinár. Egyes szám ára 150, kettős szám ára 250 dinár. Külföldre és külföldön egy évre 70 EUR – Készült a Grafoprodukt nyomdájában, Szabadkán. – YU ISSN 0350-9079

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása

A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

82+3

HÍD : irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat / Főszerkesztő Berényi Emőke. – 1. évf., 1. sz. (1934) – 7. évf., 15. sz. (1940); 9. évf., 1. sz. (1945)–. – Újvidék : Forum Könyvkiadó Intézet, 1934–1940 ; 1945–. – 23 cm

Havonta

ISSN 0350–9079

COBISS.SR-ID 8410114